

ისლამური სისხლის სამართლის ზოგიერთი საკითხი

ნუგზარ ბარდაველიძე*

I. შესავალი

მუსლიმური სამყაროს ქვეყნებში მოქმედებს სისხლის სამართლის კოდექსები, რომლებიც, როგორც წესი, ნაწილობრივ ნაკარ-ნახევია საფრანგეთის კანონმდებლობით ან სხვა სამართლებრივი სისტემებიდან სამართლის რეცეფციით. ასე რომ, მუსლიმური ქვეყნების უმრავლესობაში ადგილობრივი კანონმდებლობა ზოგადად შედგენილია დასავლური სამართლებრივი ტრადიციების გავალისწინებით.¹ რაც შეეხება საუდის არაბეთს, ამ სახელმწიფოს არასოდეს მიუღია სისხლის სამართლის კოდექსი და საუდის მოსამართლეები კვლავ მისდევენ ტრადიციულ ჰანბალის² იურისპრუდენციას³.

ისლამიზაციის კამპანიების მსვლელობის დროს რამდენიმე ქვეყანამ (ლიბიამ, პაკისტანმა, ირანმა, სუდანმა, მავრიტანიამ და იემენმა) ისლამური სისხლის სამართალი თავიანთი სისხლის სამართლის კოდექსებში შეიტანა, რომლებიც მანამდე, დასავლური მოდელების საფუძველზე იყო წარმოდგენილი.⁴ ზოგიერთ ისლამურ ქვეყანაში კანონებს მხოლოდ ჰუდუდის ჯარიმები დაემატა,

* საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი. orcid.org/0000-0002-5121-5074.

¹ იხ., Али-заде А.А., Исламский Энциклопедический Словарь, Москва, 2007.

² **ჰანბალი** (არაბ. ალ-ფიყჰ ალ-ჰანბალი) – ერთ-ერთი ორთოდოქსული სუნიტური რელიგიურ-სამართლებრივი სკოლა, მაჰჰაბი. მის ფუძემდებლად მიიჩნევა იმამი აჰმად იბნ ჰანბალი. იქვე, 392.

³ Human Rights Watch, Precarious Justice Arbitrary Detention and Unfair Trials in the Deficient Criminal Justice System of Saudi Arabia, Vol.20, No.3(E), 2008, 4.

⁴ El-Awa M.S., Punishment in Islamic Law, American Trust Publications, 1993, 1-68.

ზოგიერთმა სახელმწიფომ კი ქისასის⁵ და დიას⁶ კანონებიც დაამატა.

ისლამური რევოლუციის შემდეგ ირანმა მიიღო ახალი „ისლამური სისხლის სამართლის კოდექსი“⁷. ავღანეთისა⁸ და არაბეთის გაერთიანებული საემიროების სისხლის სამართლის კოდექსები შეიცავენ ზოგად დებულებას, რომ გარკვეული დანაშაული ისჯება ისლამური კანონის თანახმად, ოღონდ ჯარიმების დაზუსტების გარეშე.⁹ ნიგერიის ზოგიერთმა შტატმაც მიიღო ისლამური სისხლის სამართლის კანონები.¹⁰ ინდონეზიის აჩეს პროვინციის კანონები ითვალისწინებს დისკრეციულ სასჯელთა გამოყენებას ისლამური ნორმების დარღვევისთვის, მაგრამ აშკარად გამოირიცხავს ჰუდუდ-სა და ქისასს¹¹.

ბრუნეში 2014 წლიდან მოქმედებს „შარიათის სისხლის სამართლის კოდექსი“, რომელიც მოიცავს ჩაქოლვის და კიდურების

⁵ დანაშაულის კატეგორია, რომლისთვისაც შარიათი ადგენს ზუსტ სანქციას – *Kisas*, რაც, ზოგადად მიღებული განმარტებით, ნიშნავს შურისძიება, სამაგიეროს გადახდას. ე.ი. დასჯა, ე.წ. „თანაბარი“ სიმძიმით ჩადენილი უკანონო ქმედება. ამ კატეგორიის მთავარი დანაშაულია მკვლელობა და შეუქცევადი ხასიათის სხეულის დაზიანება. იხ., იქვე.

⁶ ისლამურ სამართალში ფულადი ანაზღაურება, რომელსაც იხდის დამნაშავე მის მიერ ჩადენილი უნებლიე დანაშაულისათვის. დანაშაულის ამ კატეგორიას მიეკუთვნება გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობა, სხეულის დაზიანება. თუ დამტკიცდა, რომ დანაშაული განზრახაა ჩადენილი, მაშინ დაზარალებულის ახლობლებს უფლება აქვთ მოითხოვონ ქისასი. ყადი უფლებამოსილია, ურჩიოს სასჯელის კონპენსაცია ფულადი ჯარიმით დაწესდეს, თუ მკვლელობა ან სხეულის დაზიანება უნებლიეთ, წინასწარი განზრახვის გარეშე მოხდა. ამ შემთხვევაში ქისასს არ ითვალისწინებენ და დაჯარიმის სახით გამოიყენება მხოლოდ დია. *Али-заде А.А., Исламский Энциклопедический Словарь, Москва, 2007, 91.*

⁷ *Ислам: Энциклопедический Словарь, Отв. ред. С. М. Прозоров, Москва, 1991, 254-259.*

⁸ 2021 წელს ავღანეთში პოლიტიკური რეჟიმის ცვლილებას შესაძლოა სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ცვლილებები მოჰყვეს.

⁹ *Али-заде А.А., Исламский Энциклопедический Словарь, Москва, 2007, 254-259.*

¹⁰ იქვე, 315.

¹¹ იქვე.

მოკვეთის შესახებ დებულებებს.¹² ქვეყნები, სადაც ჰუდუდის ჯარიმები ლეგალურია, რუტინულად არ იყენებენ ჩაქოლვას ან ასოთმილებას და ჩანაცვლების სახით ზოგადად მიმართავენ სხვა სასჯელებს.

სტატია მიმოიხილავს ისლამური სისხლის სამართლის მახასიათებლებს, მის ინსტიტუტებს, ზოგიერთი დანაშაულისა და სასჯელის თავისებურებებს როგორც განყენებულად, შარიათის, ისე ისლამური სისხლის სამართლისა და სახელმწიფოს კანონმდებლობის თანაარსებობის კონტექსტში.

II. ჰუდუდი (ჰადი) და მისი აღსრულების წესი

1. ჰუდუდი

ჰუდუდი (იგივეა, რაც **ჰადი**, Hadd არაბულად: ო - შეკავება, აღკვეთა) სასჯელებია, რომლებსაც შარიათის მოსამართლე აკისრებს დამნაშავეს, ზნეობისა და საზოგადოებრივი წესრიგის წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულისათვის.¹³ ამ დანაშაულებს განეკუთვნება: რელიგიური სინმინდეების შეურაცხყოფა, მკრეხელობა, გარყვნილი ქმედება, ცრუმონმეობა, ცილისწამება, სიმთვრალე, აზარტული თამაშები, თაღლითობები და ა.შ.¹⁴

ჰუდუდი სასჯელად დაწესებულია არა კონკრეტულად ინდივიდის, არამედ კანონის საწინააღმდეგოდ ჩადენილი დანაშაულისათვის, სწორედ ამიტომ ჰუდუდი აუცილებლად უნდა აღსრულდეს.¹⁵ ჰუდუდის სასჯელად გამოიყენება გაროზგვა. გაროზგვა ხდება შოლტის ან ჯოხის გამოყენებით¹⁶, დანაშაულის სიმძიმის გათვალისწინებით, დარტყმების რაოდენობა შეიძლება მერყეობდეს 40-

¹² Basuni I., Ta'zir Offences Explained, <<https://btarchive.org/news/national/2014/05/17/tazir-offences-explained>> [15.11.2021]

¹³ Али-заде А.А., Исламский Энциклопедический Словарь, Москва, 2007, 285.

¹⁴ იქვე.

¹⁵ იქვე.

¹⁶ არსებობს სპეციალური სტანდარტი, თუ როგორი უნდა იყოს ფიზიკური დასჯის იარაღი და როგორ უნდა გამოიყენოს იგი მსჯავრის აღმასრულებელმა. იხ., იქვე.

დან 100-მდე.¹⁷ სასჯელის მოხდის შემდეგ, დამნაშავემ აუცილებლად უნდა მოინანიოს (**თაუბა**) და გამოისყიდოს თავისი დანაშაული (**კაფარა**).¹⁸

2. თაუბა (თევბე) და კაფარა

თაუბა ან **თევბე** (არაბულად: توبة) მონანიება, ღმერთის მიმართ ლოცვა ცოდვების მონანიების მიზნით.¹⁹ ისლამში მონანიებას, რომელსაც ყოველი განმეორებადი ცოდვის შემდეგ ალასრულებენ, ეწოდება **თაუბა ალ-ისთიგფარი**,²⁰ ხოლო მონანიებას, რომელსაც ალავლენენ ჩადენილი ცოდვის შემდგომ, როდესაც აღარ სურთ ამ ცოდვის განმეორება – **თაუბა ან-ნასუჰ**²¹ (ამგვარი მონანიება განუხრელად და მკაცრად უნდა დაცვან).

ცოდვის ჩამდენი ადამიანისათვის მონანიების აუცილებლობა, ყურანის მრავალ აიათსა და ჰადისშია გადმოცემული. ყოველი ცოდვის შემდგომ მონანიება სავალდებულო მოქმედებაა – ფარდია²² და მისი დაყოვნება დაუშვებელია.²³ სინანული დამნაშავეს

¹⁷ იქვე.

¹⁸ იქვე, 161.

¹⁹ იქვე, 269.

²⁰ იქვე.

²¹ იქვე.

²² ქცევის წესები, მათ შორის, რიტუალური წესები და ქმედებები, რომელთა დაცვა ისევე სავალდებულოა მუსლიმისთვის, როგორც რელიგიური აღთქმების შესრულება (მაგალითად, ყოველდღიური ნამაზის ხუთჯერადი შესრულება ან რამადანის თვეში მარხულობა). ფარდი ეფუძნება ყურანისა და სუნას მოთხოვნებს, ხოლო ჰანეფიტური სკოლის თანახმად, ასევე იჯმას, ანუ სწავლულ თეოლოგთა და ფაქიჰთა ერთსულოვან გადაწყვეტილებას. ფარდთან დაკავშირებული ქმედებები, თავის მხრივ, ოყოფა ორ ნაწილად – ფარდ ალ-აინი (აღსრულება სავალდებულოა ყოველი მორწმუნისათვის: მაგ., ლოცვა) და ფარდ ალ-კიფაი (კოლექტიური პასუხისმგებლობა, რომლის შესრულებიდანაც შეიძლება გათავისუფდეს მორწმუნე, თუ ადამიანების საკმარისი რაოდენობა უკვე ალასრულებს ამ მოთხოვნას: მაგ., საომარ მოქმედებებში მონაწილეობა).

<<https://www.britannica.com/topic/ijtihad>> [15.11.2021]

²³ დონდურენი ჰ., ისლამის ცოდნის წყარო, თ. მიქელაძის თარგმანი, სტამბული, 2014, 99.

გულში უნდა აისახოს და ენით გადმოიცეს, ხოლო თუ სინანულის ყველა პირობა შესრულდა, მუსლიმი უნდა იმედოვნებდეს, რომ ღმერთი მას აპატიებს.²⁴ ყურანის მეცხრე სურასაც ასევე ეწოდება – „თევზე“: იგი შედგება 129 აიათისაგან და ბოლო ორი აიათის გარდა, გადმოვლენილია მედინაში.²⁵

კაფარა (არაბულად: كَفَرَ დამალვა, დაფარვა, გამოსყიდვა) ისლამში ჩადენილი ცოდვის მიზნით განხორციელებული ნებისმიერი ქმედებაა, რომლის მიზანიც ცოდვის გამოსყიდვაა.²⁶ კაფარა შეიძლება ადამიანს დაეკისროს მარხვის, ჰაჯის წესების, ფიცის ან უნებური მკვლელობისათვის.²⁷

III. თაზირი

საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევისთვის შარიათი ითვალისწინებს სამაგალითო, საზოგადოებისათვის ჭკუის სასწავლ სასჯელს, რომელსაც თაზირი ეწოდება.²⁸ დამნაშავეს თაზირი დაეკისრება სასამართლოს განაჩენით, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ სახელმწიფოში ისლამური კანონი მოქმედებს, მაშინ მმართველის ან მუჰთასიბის (პოლიციის უფროსის) გადაწყვეტილებით.²⁹ სასჯელის გამოყენების მეთოდი ჩადენილი დანაშაულის პროპორციულია. თაზირს განეკუთვნება ნებისმიერი დანაშაული, რომელიც არ არის გათვალისწინებული ყურანში და შესაბამისად, მათზე არ ვრცელდება ჰუდუდის (ჰადის) ან ქისას სასჯელები.³⁰ თაზირს

²⁴ წმინდა წიგნი ყურანი, სურა თევზე, 9-3; 9-11.

²⁵ იხ., წმინდა წიგნი ყურანი, რ. მიქელაძის თარგმანი, სტამბული, 2012, 186-206.

²⁶ იქვე, 2-184.

²⁷ Kaffarah, Islamic Relief UK, <<https://www.islamic-relief.org/kaffara/>> [20.11.2021]

²⁸ Cammack M., Islamic Law and Crime in Contemporary Courts, Berkeley Journal of Middle Eastern & Islamic Law, Vol. 4, No.1, 2011, 5-6.

²⁹ Али-заде А.А., Исламский Энциклопедический Словарь, Москва, 2007, 216-217.

³⁰ Cammack M., Islamic Law and Crime in Contemporary Courts, Berkeley Journal of Middle Eastern & Islamic Law, Vol. 4, No.1, 2012, 2.

შესაბამისად განსაზღვრავენ მუსლიმი ფაქიშები იჯთიჰადის³¹ სხვადასხვა მეთოდის საფუძველზე.

1. დასჯის მეთოდები

დამნაშავეს, მის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმისა და მისი პიროვნების გათვალისწინებით, თაზირით შეიძლება სხვადასხვა სიმძიმის სასჯელი მიესაჯოს. მცირე დანაშაულის შემთხვევაში სასჯელი შეიძლება ითვალისწინებდეს: საჯარო გაკიცხვას, მოსამართლის (ყადი) ან მმართველის შენიშვნას, დამრიგებლურ საუბარს და სხვ.³² მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში სასჯელი შესაძლოა იყოს: 6 თვემდე ვადით თავისუფლების აღკვეთა, გადასახლება, გაროზგვა მათრახით ან ჯოხით 5-დან 39 დარტყმამდე, ჯარიმა ან ქონების კონფისკაცია, გამონაკლისი სახით სიკვდილით დასჯაც.³³ თაზირის შემთხვევაში სასჯელი ისევე აღესრულება, როგორც ჰუდუდისას. თაზირი გულისხმობს სავალდებულო მონაწილას (თაუბა) და ბოდიშის მოხდას. უფრო მძიმე შემთხვევებში კი აუცილებელი ხდება გამოსყიდვა (კაფარა).

2. ცოდვები და დანაშაულებები, რომელთა გამოც დამნაშავეს ეკისრება თაზირი

თაზირს განეკუთვნება არაკანონიერი ან არასწორი ქმედებები, რომელთა სასჯელსაც არ ითვალისწინებს შარიათის მიერ ჰუდუდით განსაზღვრული ნორმები. გადაცდომები, რომელთათვისაც

³¹ მუსლიმ ღვთისმეტყველ-სამართლისმცოდნეთა (ფაქიშთა) მიერ თეოლოგიურ-სამართლებრივ საკითხთა კომპლექსის შესწავლა და განმარტების მიღება. სწავლულ მუჯთაჰიდების მიერ პრინციპების, არგუმენტების, მეთოდებისა და ხერხების გამოყენების სისტემა, ასევე საღვთისმეტყველო-სამართლებრივ კუთხით განმარტებებისა და კომენტარების ცოდნაში თავად მუჯთაჰიდის ავტორიტეტის ხარისხი. Али-заде А.А., Исламский Энциклопедический Словарь, Москва, 2007, 118.

³² <<https://law.jrank.org/pages/666/Comparative-Criminal-Law-Enforcement-Islam-Discretionary-punishment-ta-zir.html>> [21.11.2021]

³³ იქვე.

ეკისრებათ თაზირი, მოიცავს ისეთ ცოდვებსა და დანაშაულებებს, როგორიცაა: ბაზარში ქურდობა, წვრილმანი თაღლითობები, გამომწვევი ქცევა და ხულიგნობა, ხელისუფლებისადმი დაუმორჩილებლობა, მარხვის დარღვევა რამადანის თვეში, ნამაზის შესრულებაზე უარი, მევახშეობა და ა.შ.³⁴

თაზირის აღსრულება ნებადართულია ისეთ შემთხვევებში, როგორიცაა, ჰომოსექსუალიზმი, რომლის მიმართ, მუსლიმური თემის ნაწილი მკვეთრად ნეგატიურ დამოკიდებულებას ავლენს;³⁵ ასევე ერეტიკული (მწვალებლური) იდეების პროპაგანდა ან მუსლიმური სახელმწიფოს მტრის სასარგებლოდ ჯაშუშობა.³⁶ ფიკჰის ოთხივე სკოლა (ჰანაფის, მალიკის, შაფი'ის და ჰანბალის მაზჰაბები) შესაძლებლად მიიჩნევს თაზირის გარკვეული დანაშაულისათვის სახელმწიფოს ან ყადის მხრიდან დამნაშავისათვის სიკვდილის განაჩენის გამოცანას.³⁷

წმინდა წერილებში (როგორც ყურანში, ისე ჰადისებში) ტერმინი „თაზირი“ არ გამოიყენება იმ გაგებით, როგორადაც ის თანამედროვე ისლამური სისხლის სამართალი იცნობს. ყურანის რამდენიმე მუხლში, სხვადასხვა დანაშაულია მოცემული და ბრალდებულის დასჯის აუცილებლობაც მითითებულია, მაგრამ კონკრეტული სასჯელი არ არის აღწერილი ან განსაზღვრული. ამ შემთხვევებმა აიძულა ადრეული ისლამის მკვლევრები, განემარტათ ყურანი და გარკვეული დანაშაულებებისათვის შემოეღოთ დისკრეციული სასჯელები, კერძოდ კი, თაზირი.

³⁴ <<https://law.jrank.org/pages/666/Comparative-Criminal-Law-Enforcement-Islam-Discretionary-punishment-ta-zir.html>> [21.11.2021]

³⁵ ბრუნეის სასულთნოში ჰომოსექსუალიზმში ბრალდებულ მამაკაცებს სიკვდილით სჯიან, ხოლო ქალებს – გაროზგვით ან თავისუფლების აღკვეთით. სიკვდილით დასჯაზე ამჟამად მორატორიუმია გამოცხადებული. იხ., Penal Code of Brunei Darussalam, 1951, Art. 82, Art. 85, Art. 86, Art. 92.

³⁶ <<https://law.jrank.org/pages/666/Comparative-Criminal-Law-Enforcement-Islam-Discretionary-punishment-ta-zir.html#ixzz7KTg3dS7h>> [21.11.2021]

³⁷ იქვე.

აიათები³⁸, რომლებიც მხარს უჭერენ თაზირს:

„და თქვენგან ის ორი, ვინც ამას (მრუშობს) ჩაიდენს, დასაჯეთ. თუ მოინანიებენ და გამოასწორებენ (თავიანთ საქმეს), თავი დაანაბეთ. უეჭველად, ალლაჰი შემნდობია (ვინც მოინანიებს), მწყალობელია.“ (სურა 4. 16.)

„და რომელნიც დაობენ ალლაჰის თაობაზე, მას მერე, რაც შეისმინეს იგი, მათი მოსაზრება ამოაო თავიანთი ღმერთის წინაშე, რამეთუ მათზეა რისხვა და მათთვისაა სასჯელი სასტიკი.“ (სურა 42. 16.)

3. თაზირის დანაშაულების მაგალითები

თაზირის დანაშაულები ორ ჯგუფად იყოფა. პირველ ჯგუფში თავმოყრილია ის დანაშაულები, რომლებიც განხორციელდა, მაგრამ ზუსტად არ აკმაყოფილებენ ხუდუდით გათვალისწინებული დანაშაულის სრულ მოთხოვნებს (ქურდობა ნათესავებს შორის, ან ქურდობის მცდელობა, წარუმატებელი ძარცვა, სიძვა, რომელიც არ მოიცავს სექსუალურ აქტს, ჰომოსექსუალური კონტაქტები, როგორიცაა, კოცნა ან ხელით მოფერება რომელიც არ გადაზრდილა სიძვად³⁹).⁴⁰ მეორე ჯგუფში ერთიანდება ადამიანის მიერ ჩადენილი ის სამართალდარღვევები, რომლებიც არღვევენ ყურანითა და ჰადისებით მოთხოვნილ ქცევის ნორმებს (მაგ., ცრუ ჩვენების მიცემა; დამატებითი მოგების მიზნით უკვე არსებულ სესხზე შეგნებულად ახალი სესხის დამატება; ასევე ნებისმიერი ქმედება, რომელიც საფრთხეს უქმნის საზოგადოებრივ წესრიგს ან მუსლიმთა თემს ან ისლამს).⁴¹

³⁸ აქ და შემდგომ მოხმობილი ციტატები დამოწმებულია შემდეგი გამოცემიდან: წმინდა წიგნი ყურანი, რ. მიქელაძის თარგმანი, სტამბული, 2012.

³⁹ ანალოგიური დღეს მრავალ არამუსლიმურ ქვეყანაში მოქმედებს, სადაც, მაგალითად, იკრძალება საჯარო ადგილებში კოცნა.

⁴⁰ Wasti T., The application of Islamic Criminal Law in Pakistan Sharia in Practice, Brill, 2009, 72-73.

⁴¹ იქვე, 72-73.

XIV საუკუნეში ფაკიჰმა იბნ თაიმიამ⁴² კანონებისა და საზოგადოებრივი ნორმებისადმი დაუმორჩილებლობის ნებისმიერი გამოვლენა მიაკუთვნა თაჰირის დანაშაულებებს და შეადგინა იმ დანაშაულებათა ჩამონათვალი, რომლებზეც შარიათის სამართლებრივი ნორმებით არ არსებობდა რაიმე სახის ჯარიმა:

- არა ოჯახის წევრის ან არა ახლო ნათესავების კოცნა;
- სიძვის გარეშე არშეყოფა;
- აკრძალული საკვების, როგორცაა, სისხლი ან ლეში ან წესის დაცვის გარეშე დაკლული ხორცის, ჭამა;
- დაუცველ, ღია ადგილზე დადებული ან გაურკვეველი ღირებულების ნივთის ქურდობა;
- საქონლის ღირებულების ხელოვნური გაუფასურება ან წონაში, მოცულობასა და ზომაში მოტყუება (ზომა-წონის დაკლება);
- ცრუმონუმეობა ან ცრუმონუმეობისკენ სხვების წაქეზება;
- მოსამართლის მხრიდან ღმერთის მიერ დადგენილი სამართლის დარღვევა (უსამართლო სამართალი);
- მუსლიმის ან არამუსლიმის მიერ ჯაშუშობა;
- გათხოვილი ქალის მიერ მეუღლის მიმართ უკმეხი მიმართვა, უხეშობა;

⁴² ცნობილი სუნიტი თეოლოგი, სამართალმცოდნე, ფილოსოფოსი, ჰანბალისტური სკოლის წარმომადგენელი. ცხოვრობდა სირიაში, მამლუქთა სასულთნოში 1263-1328 წლებში. არის 500-ზე მეტი თხზულების ავტორი. გამოირჩეოდა თავისი პრინციპულობით. სხვა წარგზავნილებთან ერთად მონაწილეობდა ელჩობაში მონღოლებთან. სწორედ აბუ თაიმიამ თავისი თამამი მიმართვის შემდგომ მონღოლთა მბრძანებელს, ყაზან ყაენს გადააფიქრებინა დამასკოზე ლაშქრობა.

- *ყადის ან სხვა მუსლიმთა მოსაზრების უგულებელყოფა და ეჭვქვეშ დაყენება.*⁴³

აქ ჩამოთვლითა გარდა, კიდევ მრავალი სხვა მსგავსი დანაშაული ერთიანდება თაზირის კატეგორიაში.

თანამედროვე მონაცემებით, დღეისათვის თაზირი რამდენიმე ქვეყანაში მოქმედებს. მაგ., 2014 წელს **ბრუნეში** თაზირი სისხლის სამართლის კოდექსში აისახა. ამ ქვეყანაში თაზირის დანაშაულები მოიცავს, მაგალითად, 15 წელზე უფროსი ასაკის მოზარდის მიერ პარასკევის ღოცვის შეუსრულებლობას, რამადანის წმინდა თვის უპატივცემულობას, ხალვათის დარღვევას და ა.შ.⁴⁴ **ირანმა** თაზირი 1979 წლის რევოლუციის შემდეგ ამოქმედა (კანონი „თაზირის შესახებ“). თაზირის ეს კანონები საშუალებას იძლევა სისხლისსამართლებრივი დევნა განხორციელდეს ისეთ დანაშაულებზე, როგორიცაა: უკანონო (დაუშვებელი) კოცნა, არანებადართული სამოსის ტარება, ქალებისათვის ჰიჯაბის ტარების აუცილებლობის დარღვევა, კრიტიკული განცხადებების გაკეთება მოსამართლეთა და ირანის რევოლუციის დამცველთა საბჭოს წევრთა მიმართ.⁴⁵

IV. ნამუსი (ღირსება და მოკრძალება) და

ნამუსთან დაკავშირებული სასჯელები

1. ნამუსი

ნამუსი⁴⁶ ის ეთიკური კატეგორიის ცნებაა და ახლო აღმოსავლეთის პატრიარქალურ საზოგადოებაში ღირსებას შეესატყვისებოდა. მართალია, ნამუსი სიტყვასიტყვით ითარგმნება როგორც

⁴³ Ibn Taimiyya on Public and Private Law in Islam or Public Policy in Islamic Jurisprudence, Translated by O. Farrukh, Beirut, 1966, 92-97.

⁴⁴ Basuni I., Ta'zir Offences Explained, <<https://btarchive.org/news/national/2014/05/17/tazir-offences-explained>> [15.11.2021]

⁴⁵ Cronin S., Reformers and Revolutionaries in Modern Iran: New Perspectives on the Iranian Left, Routledge, 2004, 273.

⁴⁶ <ibit.ly/JslQ> [22.11.2021]

„სათნოება“, მაგრამ ამჟამად იგი უფრო ფართო მნიშვნელობით გამოიყენება სპეციფიკურ გენდერულ კონტექსტში, იმ ოჯახური ურთიერთობების აღწერისას, როგორიცაა: ღირსება, უბინოება, რესპექტაბელურობა, დარბაისლობა, პატივისცემა და მოკრძალება.⁴⁷ ასევე არაბული სიტყვა „ნამუსი“ შეიძლება ნიშნავდეს „კანონს“, „ჩვეულებას“ ან „პატივს“.⁴⁸ სიტყვა „ნამუსი“ ინგლისურ ენაში, სავარაუდოდ ისევე როგორც ქართულში, არაბულიდან შევიდა. თურქულ ენაში „ნამუსის“ შესატყვისებია „ონურ“ და „შერეფ“, სამივე ეს სიტყვა ღირსების აღმნიშვნელი ტერმინებია.⁴⁹ ისლამურ ქვეყნებში სამართალი ითვალისწინებს ღირსების დაცვის გამო ჩადენილ დანაშაულს და იგი შემამსუბუქებელ გარემოებად აღიქმება (მაგ., როდესაც მამაკაცები იცავენ ქალის უმანკოებას ან ითხოვენ ქალებისგან უმანკოებას)⁵⁰.

მიუხედავად იმისა, რომ ნამუსი ტრადიციულ თურქულ საზოგადოებაში (ისევე როგორც ქართულ და ზოგადად კავკასიურ საზოგადოებაში), ჩვეულებისამებრ, აღიქმება როგორც ქალის გენდერული მოკრძალება და უბინოება, თანამედროვე საზოგადოებისათვის ეს განსაზღვრება უკვე მოძველებულია. თანამედროვე თურქულ ენაში ნამუსი განმარტებულია როგორც: **„საზოგადოების მიჯაჭვულობა მორალურ წესებთან“⁵¹.**

თურქეთში ქალთა ქორწილამდელი უბინოება ზოგიერთ ოჯახში დღემდე განიხილება, როგორც საპატივსაცემი, ღირსების უმნიშვნელოვანესი საკითხი. მსგავსი კულტურული აღქმა შენარჩუნებულია როგორც თანამედროვე დიდ ქალაქებში, ისე (კიდევ უფრო

⁴⁷ არაბ. – ناموس (ბერძნულად „νόμος“ ნიშნავს „კანონს“, „ჩვეულებას“.
<<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/namus>> [22.11.2021]

⁴⁸ იქვე.

⁴⁹ <<https://ka.glosbe.com/tr/ka>> [21.11.2021]

⁵⁰ Ending Violence against Women and Girls, UNFPA Report, <<https://www.unfpa.org/gender-based-violence>> [21.11.2021]

⁵¹ Demos V., Segal M.T., An Introduction, in: Gendered Perspectives on Conflict and Violence, Edited by M.T. Segal and V. Demos, Emerald Publishing, 2014.

მეტად) პროვინციულ ქალაქებსა და სოფლებში,⁵² სადაც ზოგიერთები დრომოჭმული ადათ-წესის შენარჩუნებას კვლავ ჯიუტად განაგრძობენ.⁵³ მიუხედავად იმისა, რომ ქემალიზმმა ხელი შეუწყო ქვეყნის სწრაფ მოდერნიზაციას და ევროპეიზაციას, მრავალ ასპექტში, ტრადიციული გენდერული შეხედულებები კვლავაც შენარჩუნებულია. იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც ოჯახები, რომლებიც თავიანთ ქალიშვილებს ხელს უწყობდნენ პროფესიული კარიერის განვითარებაში (ისეთ პრესტიჟულ პროფესიებში, როგორიცაა, მასწავლებლობა, ექიმობობა ან იურისტობა) მტკიცედ ინარჩუნებენ მოლოდინს, რომ მათი წარმატებული ქალიშვილები გააგრძელებენ თავიანთ ცხოვრებას და კარიერულ ზრდას, მაგრამ კარიერასთან ერთად იქნებიან, უპირველესად, სათნოებით და მოკრძალების გამორჩეული მანდილოსნები, სამაგალითო „თავდადებული დედები და მოკრძალებული დიასახლისები“.⁵⁴

ლიბერალური მიდგომები ფეხს იკიდებს აშშ-ის და დიდი ბრიტანეთის მუსლიმური საზოგადოების ცალკეულ ფენებში, თუმცა ძალზე მოკრძალებულად. ისლამური ქვეყნებში, ცალკეულ შემთხვევები, უმაღლეს განათლების მიღების შემდეგ ახალგაზრდა მუსლიმი ქალები გარბიან პირადი თავისუფლების დამთრგუნველი

⁵² ამ თვალსაზრისით, ყველაზე მეტი სიმკაცრით გამოირჩევიან თურქეთის შავი ზღვის რეგიონისა და ეთნიკურად ქურთებით დასახლებული რეგიონების მაცხოვრებლები.

⁵³ მაგალითად, მოითხოვენ ქალწულობის დასამტკიცებლად სისხლიანი ზეწრის ან ზოგიერთ შემთხვევაში სამედიცინო გამოკვლევის წარმოდგენას, ხოლო ქორწინებამდე უბინოების დარღვევის შემთხვევაში პატარძლის ძმები, ადათის მიხედვით, ვალდებულია მიიჩნივეს თავიანთი დის დასჯას. მიუხედავად იმისა, რომ მოსახლეობის ნაწილს კარგად აქვს გაცნობიერებული, რომ დეფლორაციის თითქმის ნახევარი უსისხლოდ ვითარდება, რეპუტაციისა და ღირსების შესანარჩუნებლად ოჯახის წევრები (ქალები), საზოგადოების იმ ნაწილში ვისთვისაც სისხლით დასჯილი ზეწარი პატარძლის ღირსებისა და უბინოების უცილებელი ატრიბუტია, „ეხმარებიან“ პატარძალს და ქათმის სისხლის ან სხვა რაიმე საშუალების გამოყენებით ცდილობან საზოგადოების თვალში ნაშუსის შენარჩუნებას.

⁵⁴ Cindoglu D., Virginity Tests and Artificial Virginity in Modern Turkish Medicine, *Women's Studies International Forum*, Vol.20, No.2, 1997, 253-261.

გარემოდან, ოჯახებიდან და დასავლურ სამყაროს თავს აფარებენ დამოუკიდებელი და უკეთესი მომავლის იმედით. ამგვარ შემთხვევისას ოჯახის წევრი მამაკაცების (განსაკუთრებით, უფროსი ძმები) ვალდებულებაა, მოძებნონ გაქცეული გოგონა და ადათის თანახმად დასაჯონ. რაც შეეხება ახლო აღმოსავლეთის, ცენტრალური აზიის, აფრიკის ხალხებში ქალწულობის მოთხოვნასა და მასთან დაკავშირებული ტრადიციებისა და ადათის დაცვას, ეს სახელმწიფოს მიერ დადგენის ვალდებულებას უთანაბრდება ან ზოგ შემთხვევაში აჭარბებს კიდევ მას⁵⁵.

2. ნამუსის შელახვა და სისხლის აღება

მამაკაცის ან ზოგადად ოჯახის ნამუსის შელახვად მიიჩნევა, ზრდასრული ქალიშვილის მიერ „არასათანადო“ ჩაცმულობის, მაკიაჟის ან ვარცხნილობის ტარება, ასევე, ქალის მიმართ გამოჩენილი უხამსობის ან დანაშაულის რეაგირების გარეშე დატოვება.⁵⁶ თუ ოჯახი არ რეაგირებს ქალიშვილის შეცდენასა თუ გაუპატიურებაზე, ამ ოჯახის უფროსს მოიხსენიებენ სამარცხვინო ეპითეტით – ნამუსუზი.⁵⁷ ამგვარ შემთხვევებში ოჯახის მხრიდან სწორ ქმედებად მიიჩნევა მოძალადის ან შემაცდენელის სიკვდილით დასჯა; ეს მძიმე ამოცანა ეკისრება ოჯახის წევრ მამაკაცებს. სწორედ ამ ფაქტის გამო ფიქრობენ, რომ ნამუსის დაცვა (აღდგენა) სწორედ მამაკაცების მოვალეობაა.⁵⁸

ავღანეთის პუშტუნთა ტომებში ნამუსი (ღირსება) შეილახება, თუ ვინმე მათ კერძო მიწის ნაკვეთში შეიჭრება. დაზარალებულმა

⁵⁵ იქვე.

⁵⁶ იქვე.

⁵⁷ იქვე.

⁵⁸ Schiffauer W., Die Gewalt der Ehre. Erklärungen zu einem deutsch-türkischen Sexualkonflikt, Frankfurt am Main, 1983; Pieper U., Problemfelder und Konflikte von Kindern ausländischer Arbeitsmigranten in der Bundesrepublik Deutschland und die Probleme und Konflikte von ausländischen Kindern in der Schule, Grin, 1998.

მკაცრად უნდა აგებინოს დანაშაული მისი კერძო ქონების ხელ-
მყოფს.⁵⁹

სისხლის აღება ღირსების დაცვის მიზნით სრულიადაც არ არის
ნმინდა ისლამური მოვლენა. სისხლის აღების ტრადიცია არსებობ-
და ყველა ხალხსა თუ კულტურებში. აღნიშნული განსაკუთრებით
კარგადაა შესწავლილი ხმელთაშუა ზღვის რეგიონის კულტურებ-
ში. რაც შეეხება აზიისა და სხვა რეგიონების განვითარებადი ქვეყ-
ნებიდან ევროპასა და აშშ-ში გადასახლებული ასეულ ათასობით
ემიგრანტი და მათ შორის, მუსლიმების გარდა, ინდუსები და სხვა
რელიგიების მიმდევრებიც მრავლად არიან, დასავლური კანონე-
ბისა და საზოგადოებრივი აზრის საწინააღმდეგოდ, ცდილობენ
ღირსების აღდგენის მიზნით სისხლის აღების მავნე ტრადიცია
კვლავ გააგრძელონ. ბელგიაში, გერმანიაში, საფრანგეთში, ნორ-
ვეგიაში და შვედეთში ყოველწლიურად აღირიცხება აზიელ მიგრან-
ტებს შორის სისხლის აღების შემთხვევები,⁶⁰ უმრავლესობა კი ნა-
მუსის აღდგენის მოტივითაა ჩადენილი. სისხლის აღების დროს
კიდევ ერთი მანკიერი თავისებურება იკვეთება: ოჯახის წევრების
დაჟინებით სისხლის აღება იძულებით უწევთ არასრულწლოვან
ბიჭებს ან ისინი იძულებულნი არიან, დაიბრალონ ეს დანაშაული,
რათა ნაკლები სასჯელი მიიღონ.⁶¹ ასევე ღირსების შელახვად მი-
იჩნევა ჰომოსექსუალიზმი, ოჯახის წევრები ვალდებულები არიან,
რელიგიური და ღირსების მოთხოვნების გათვალისწინებით, – ამ-
გვარ ცოდვაში მხილებული პირი სიკვდილით დასაჯონ.

ირანში ნამუსის დაცვის მიზნით ჩადენილი მკვლევლობები ძირი-
თადად ეთნიკურ უმცირესებოთა შორისაა გავრცელებული (მაგ.,
ქურთებში, ბელუჯებში, არაბებში, ლურებსა და თურქულენოვან
ჯგუფებში). ხოლო სპარსელები გამოირჩევიან ნაკლები სოციალუ-

⁵⁹<<https://web.archive.org/web/20060214072105/http://www.afghanan.net/pashto/pashtunwali/terms.htm>> [22.02.2021]

⁶⁰ Ermers R., Honor Related Violence, A New Social-psychological Perspec-
tive, Routledge, 2018.

⁶¹ Wessel R., In Germany, Debate Over Muslim Headscarf Rages On,
<<https://rheawessel.com/clips/debate-over-muslim/>> [23.11.2021]

რი კონსერვატიზმით და მათ შორის სისხლის აღების მაგალითები არ გვხვდება.⁶²

ქუვეითი ახლო აღმოსავლეთის სტანდარტებით ყველაზე ლიბერალურ ქვეყნად მიიჩნევა. აქ ნამუსის აღდგენის მკვლელობები იშვიათია, რაც მოსახლეობის მაღალი ეკონომიკური დონით, ევროპული განათლებით, დასავლურ კულტურასთან ზიარებითა და მოსახლეობის რაოდენობის შედარებითი სიმცირით უნდა აიხსნას.⁶³ მაშინ როდესაც თურქეთის აღმოსავლეთ რეგიონებში, სადაც ქურთი მოსახლეობა უმრავლესობაა და სოციალური პირობები მეტად მძიმეა, სისხლის აღებით ნამუსის დაცვა აუცილებელი ნორმაა და მასზე უარის მთქმელი მოსახლეობის თვალში გვარის მოღალატე, ლაჩარი და დამნაშავეა.⁶⁴

3. ჩაქოლვა

ჩაქოლვა,⁶⁵ ჩვეულებრივ, გამოიყენება ჰუდუდით გათვალისწინებული სასჯელის აღნიშვნისას, რომლის დროსაც ადამიანთა ორგანიზებული ჯგუფი ქვების სროლით ჩაქოლავს, ანუ სიკვდილამდე მიიყვანს ბრალდებულს.⁶⁶ ისლამური სამართლით, ჩაქოლვა არის სასჯელი მრუშობისთვის, რომელიც ჩაიდინა ცოლიანმა მამაკაცმა ან დაქორწინებულმა ქალმა. განაჩენის გამოტანისათვის აუცილებელია, მრუშობის მონაწილე მამაკაცის ან ქალის მხრიდან აღიარება, ან ოთხი მოწმის ჩვენება⁶⁷, ან ქორწინების გარეშე ორსულობა. ხოლო თუ მეუღლე დასწამებს თავის ცოლს მრუშობას და

⁶² Ending Violence against Women and Girls, UNFPA Report, <<https://www.unfpa.org/gender-based-violence>> [21.11.2021]

⁶³ იქვე.

⁶⁴ Mayell H., Thousands of Women Killed for Family "Honor", <ibit.ly/aShh> [22.11.2021]

⁶⁵ არაბულად **რაჯმ** (رجم). იხ., Али-заде А.А., Исламский Энциклопедический Словарь, Москва, 2007, 233.

⁶⁶ Peters R., Crime and Punishment in Islamic Law: Theory and Practice from the Sixteenth to the Twenty-First Century, Cambridge University Press, 2006, 37.

⁶⁷ იხ., ყურანი, სურა ან-ნური, აია 4.

ოთხი მოწმე არ ეყოლება, მაშინ მან ოთხგზის უნდა დაიფიცოს ღმერთისადმი, რომ სიმართლეს ამბობს, ასევე მეუღლესაც აქვს უფლება ოთხგზის დაფიცებისა თავისი უდანაშაულობის დასამტკიცებლად:

„რომელნიც ცილს დასწამებენ თავიანთ ცოლებს და მათ არ მოეძებნებათ მოწმენი, თუ არა თავიანთი სულისა, თითოეული იმათგანის მოწმეობა ალლაჰისადმი ოთხჯერ შეფიცებაა, რომ იგი ჭეშმარიტად მართალთაგანია, და მეხუთედ იმისათვის, რომ ალლაჰის წყევლა იყოს მასზე, თუ იგი ცრუთაგანია! და სასჯელი აეშორება ქალს, თუ ის ალლაჰის წინაშე ოთხჯერ დაამოწმებს, რომ კაცი უთუოდ ცრუთაგანია, და მეხუთედ იმისათვის, რომ ალლაჰი რისხვა დაატყდეს მას [ქალს] თავზე, თუ კაცი მართალთაგანია!“
(სუნა 24. 6-9.).

ცრუმოწმეობა ისევე მკაცრად ისჯება, როგორც მრუშობა. თუ ეჭვმიტანილს ვერ დაუმტკიცდება მრუშობის ფაქტი და ცილისმწამებელი ვერ მოიყვანს ოთხ მოწმეს, მაშინ თავად ცილისმწამებელი დაისჯება სამაგალითოდ:

„და რომელნიც ცილს დასწამებენ პატიოსან ქალებს, შემდეგ კი არ მოიყვანენ ოთხ მოწმეს, მაშინ ისინი გაროზგეთ ოთხმოცჯერ. და არასდროს მიიღოთ მათი მოწმეობა, რამეთუ სწორედ ეგენი არიან ცოდვილნი.“ (სურა 24.4.).

ეჭვმიტანილის მიმართ ჩაქოლვა (რაჯმი) გამოიყენება, თუ იგი საღ გონებაზეა, სრულწლოვანია (ბალიჰ)⁶⁸ და მრუშობის ჩადენა

⁶⁸ ისლამური ღვთისმეტყველების თანახმად, გოგონების სრულწლოვანების ასაკის ქვედა ზღვარი (ბალიჰა) 9 , ხოლო ბიჭებისთვის (ბალიჰ) – 12 წელია. სრულწლოვანების დადგომამდე ბავშვი უდანაშაულოდ მიიჩნევა. ჰანაფის მახზაბის თანახმად, გოგონების სრულწლოვანების ზედა ზღვარი 17 წელია, ხოლო ბიჭებისთვის – 18 წელი, იმ პირობით, რომ ამ მომენტამდე სრულწლოვანების გარეგნული ნიშნები არ არსებობს. სხვა

არავის დაუძალებია.⁶⁹ რაჯმის განაჩენის გამოტანა შეუძლია მხოლოდ შარიათის მოსამართლეს. ჰანაფისა და მალქიტურ მაზჰაბებში ეს სასჯელი ასევე არ გამოიყენება არამუსლიმთა (კაფირების) წინააღმდეგ. ის, ვინც მრუშობის ჩადენის დროს ან მანამდე არ იყო ქორწინებაში (განქორწინებული, ქვრივი, ან საერთოდაც იყო დაქორწინებული), ისჯებიან როზგის ასი დარტყმით და ერთწლიანი გადასახლებით, მონები – ორმოცდაათი როზგის დარტყმით.

სამაგალითოა სიძვაში ბრალდებულთა დასჯასაც, თუმცა სასჯელი არ ითვალისწინებს ჩაქოლვას:

„მეძავი ქალი და მეძავი კაცი – თითოეული გაროზგეთ ასჯერ, არ შეიბრალოთ ისინი ალლაჰის რჯულისთვის, თუ გნამთ ალლაჰი და დღე უკანასკნელი! მათი დასჯის მონშე იყოს მორწმუნეთა ერთი ჯგუფი“. (სურა 24.2.)

აბუ ჰურაირას მიხედვით, ღმერთის მოციქულს უთქვამს – „ალლაჰმა ადამის ყოველ შვილს თავისი წილი ზინა არგუნა, რომელსაც იგი როდესაც აუცილებლად ჩაიდენს. თვალის ზინა უყურებს, ენის ზინა ამბობს, ზოგს სურვილის ან ვნების ზინა ახასიათებს, ხოლო სხეულის ნაწილები ამას ადასტურებენ არ უარყოფენ“.⁷⁰

4. გაუპატიურება

გაუპატიურება ტრადიციულ ისლამურ ტექსტებში განისაზღვრება, როგორც ზინა ალ-ზიბრი (ძალადობრივი, უკანონო სქესობრივი კავშირი).⁷¹ ყურანში ამ დანაშაულზე არაფერია ნათქვამი, სამაგიეროდ, სუნას რამდენიმე ჰადისი განმარტავს სასჯელს ამ დანაშაულზე. ყველაზე ცნობილი ჰადისი გვამცნობს, რომ მოძალადე

მაზჰაბების ფაკიჰთა აზრით, ზრდასრულობის ასაკში საშუალო ასაკი 15 წელია. წმინდა წიგნი ყურანი, 24-58.

⁶⁹ Али-заде А.А., Исламский Энциклопедический Словарь, Москва, 2007.

⁷⁰ Королев К., Ислам Классический, Энциклопедия, Москва, 2005, 69.

⁷¹ Али-заде А.А., Исламский Энциклопедический Словарь, Москва, 2007, 104.

უნდა ჩაიქოლოს დაზარალებულისა და თვით მისი აღიარების შემდგომ.⁷² ამ დანაშაულის დამტკიცებისათვის ოთხი მოწმე საჭირო არაა.

ზოგიერთი ულემის მოსაზრების თანახმად, მოძალადე არის ის, ვინც „დედამინაზე ბოროტებას თესავს“ და სიკვდილით უნდა დაისაჯოს. საუდის არაბეთის დიდი ფაკიჰების კომიტეტის 1981 წლის 10 სექტემბრის 8585 ბრძანებულების თანახმად, ასეთი ადამიანი განიხილება „ალლაჰთან ომში“ და სიკვდილით დაისჯება⁷³.

V. დასკვნა

საქართველოში ისლამის (ისტორია, თეოლოგია, სამართალი) მიმართ დაინტერესება სულ უფრო იზრდება, რაც განპირობებულია, ერთი მხრივ, ქვეყანაში მუსლიმი თემის რაოდენობის მატებით (დაახლოებით 12%), მეორე მხრივ კი, საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში მუსლიმი მოქალაქეების ჩართულობის ზრდით. ეს გარკვეულწილად ეთნიკურად აზერბაიჯანელ ახალგაზრდებში ქართული ენის შესწავლის პროგრამების განხორციელების პირდაპირი შედეგია, მაგრამ ამ პროცესში მთავარი და ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი, უკანასკნელ ათწლეულებში საბჭოური ეპოქისათვის დამახასიათებელი ქსენოფობიური და ისლამოფობიური მენტალობის ნაწილობრივი დაძლევაა.

ისლამური სისხლის სამართალი მუჰამედ წინასწარმეტყველის სიცოცხლეშივე, მუსლიმი თემის ფორმირების პირველივე წლებში იწყებს ჩამოყალიბებას და ვინაიდან ისლამი, სხვა რელიგიებისაგან განსხვავებით, მეტად სწრაფად გახდა მსოფლიო იმპერიების სახელმწიფო რელიგია (მათგან ყველაზე მნიშვნელოვანია არაბული სახალიფო, ოსმალეთის იმპერია და ირანი), უმაღლვე დადგა აუცილებლობა ყოვლისმომცველი, მდგრადი სამართლის სისტემის შექმნისა. ისლამის, როგორც რელიგიისა და იდეოლოგიის, უნი-

⁷² წმინდა წიგნი ყურანი, 24 (2-9).

⁷³ Noor A.M., Rape: A Problem of Crime Classification in Islamic Law, Arab Law Quarterly, Vol.24, No.4, 2010, 417-438.

კალურობაც ის არის, რომ იგი ადამიანის ყოფის ნებისმიერ სფეროს მოიცავს, ადამიანის ყოველს ქმედებას სწვდება. ის, რაც არ არის ღვთის გამოცხადებაში, ანუ ყურანში, ივსება მოციქულ მუჰამედის განმარტებებით (ჰადისებით), შიიტები ეყრდნობიან ასევე მართალი ხალიფა ალის გამონათქვამებსაც. ხოლო ის, რაც წმინდა წიგნებში არ არის აღწერილი, შეიძლება შეივსოს ჰადისთა მცოდნე ავტორიტეტული თეოლოგების მიერ ერთობლივად მიღებული გადაწყვეტილებებითა და სხვადასხვა ისლამურ რელიგიურ-სამართლებრივ სკოლაში (მაჰზაბი) მიღებული ანალოგიებით. ასე რომ, მუსლიმ მოსამართლეს – ყადის – აქვს არჩევანის გაკეთების ფართო სპექტრი. ისლამურ სამყაროში თვით სულთნებიც კი სამართლებრივ საქმეებში არ ერეოდნენ და სამართლის დადგენა ყადების (სამხედრო სფეროში ყადი-ასკერების), უცილობელი პრეროგატივა იყო.

ოსმალეთის იმპერიაში მეცხრამეტე საუკუნის თანზიმატის ეპოქიდან იწყება თანდათანობითი, მაგრამ მაინც ფართო რეფორმა, რომელიც ნაწილობრივ სამართალსაც შეეხო. შემდგომ თურქეთის რესპუბლიკაში, ასევე შაჰების ირანში ევროპული ღირებულებები, მათ შორის, სამართლებრივი ნორმები ინერგება. ამ სახელმწიფოების მოსახლეობის დიდი ნაწილი საკმაოდ სწრაფად იღებს რეფორმებს და ითავისებს მათ თანმდევ შედეგებს. მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრიდან, აზიისა და აფრიკის მრავალმა კოლონიურმა რეგიონმა მოიპოვა დამოუკიდებლობა და ყოფილი მეტროპოლიების გავლენით დაიწყო ევროპული კანონმდებლობების დანერგვა. თუმცა სხვადასხვა გარე თუ შიდა ფაქტორის ზემოქმედებით ზოგ ქვეყანაში, სადაც მუსლიმი მოსახლეობა უმრავლესობას შეადგენდა, მეოცე საუკუნის ბოლოსათვის დაიწყო შარიათის ნორმებისადმი უკანდაბრუნების პროცესი. ეს უკან მიბრუნება მრავალი ფაქტორითაა ნაკარნახევი, იგი კომპლექსურ ანალიზს და ინდივიდუალურ მიდგომასაც მოითხოვს. ზოგიერთ სახელმწიფოში უკან მიბრუნება ვესტერნიზაციისადმი ფობიით შეიძლება აიხსნას, ზოგან ეკონომიკური სიძნელების გადაჭრის უუნარობით ან სულაც ძალაუფლების განმტკიცებისადმი სწრაფვით. ფაქტი ერთია, იმ სახელმწიფოებმა, რომლებმაც განვითარების საერო გზა აირჩიეს,

მიუხედავად იმისა, რომ მათი მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი მუსლიმია (აზერბაიჯანი, თურქეთი, შუა აზიის რესპუბლიკები, ბოსნია და ჰერცეგოვინა), მათი სამართალიც ევროპულ საფუძველზეა დამკვიდრებული. ეს ქვეყნები არ ცდილობენ შარიათის ნორმების შემოტანას, პირიქით, ისლამიზაციაში სახელმწიფოებრიობისათვის საფრთხესაც ხედავენ. ასე რომ, სრულიადაც არ არის აუცილებელი, სახელწიფო, სადაც მოსახლეობის დომინანტი ნაწილი მორწმუნე მუსლიმია, ისლამურ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბდეს. სეკულარულ ქვეყნებშიც მუსლიმი მოსახლეობა ინარჩუნებს ისლამურ ტრადიციებს და ისლამური სამართალი, რომელიც ადრევე ტრანსფორმირდა, მაინც აქტიურ ზეგავლენას მოახდენს მოსახლეობის ქცევაზე. ისლამური ნორმები რჩება კულტურის განუყოფელ ნაწილად, თვითიდენტიფიკაციის ღერძად და მისი გარდაქმნა მხოლოდ კულტურის პრეროგატივაა. რაც შეეხება ისლამურ სისხლის სამართალს, იგი მსოფლიო სამართალმცოდნეობის ერთ-ერთი ძველი და განუყოფელი ნაწილია და მისი შესწავლის გარეშე ძნელია სრულყოფილი წარმოდგენის შექმნა სამართალმცოდნეობაზე.

მოსახლეობის კონფესიურობიდან გამომდინარე, დღეისათვის ისლამური სამართალი სრულად ან ნაწილობრივად მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში ან ზოგიერთი ქვეყნის ცალკეულ რეგიონში მოქმედებს. ამ სახელმწიფოებსა თუ რეგიონებში შესაძლოა ისლამური სისხლის სამართალიც სხვადასხვა დოზით მოქმედებდეს, ამიტომ ისლამური სისხლის სამართლის შესწავლა სამართალმცოდნეებისათვის პრიორიტეტად რჩება, ისევე, როგორც სამართლის ისტორიის შესწავლა.

SOME QUESTIONS OF ISLAMIC CRIMINAL LAW

Nugzar Bardavelidze*

Abstract

Islamic criminal law is one of the important fields of fiqh in Islamic jurisprudence. Islamic criminal law began to take shape in the very first years of the Muslim community, during the lifetime of Prophet Muhammad, and as Islam, unlike other religions, quickly became the state religion of the Arab caliphate, the Ottoman Empire, Iran. The uniqueness of Islam as a religion and ideology is that it encompasses any sphere of human life, reaching into every human action. What is not in the revelation of God or in the Qur'an is filled with the explanations (hadiths) of Prophet Muhammad (pbuh) (for the Shiites also by the sayings of the righteous Caliph Ali). And what is not described in the holy books can be supplemented by the joint decisions of the authoritative theological scholars and the analogies made in various Islamic schools. Thus, a Muslim judge has a wide range of choices to make.

Due to the confessional nature of the population, Islamic law is now fully or partially enforced in many countries of the world or in some regions of some countries. In these states or regions, Islamic criminal law may be enacted in various doses, which is why the study of Islamic criminal law remains a priority for jurists, as well as the study of the history of law.

Key words: Islamic Criminal Law, Hadd, Ta'zir, Kiisa, Namus.

* Professor at Georgian Technical University, Associate Professor at Sulkhan-Saba Orbeliani University. orcid.org/0000-0002-5121-5074